

N:o 1.

Ank. till Riksd. kansli den 24 juli 1905, kl. 10 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående de unionella förhållandena äfvensom i samma ämne väckta motioner.

Det nu församlade urtima riksmötet har blifvit sammankalladt genom följande öppna kungl. bref och påbud: *Riksdagens
sammankallande.*

»Vi OSCAR, med Guds nåde Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung, göre veterligt:

Genom beslut den 7 i denna månad har det norska Stortinget be- myndigat norska statsrådets medlemmar att tills vidare såsom norsk regering utöfva den Konungen tillagda myndighet, i sammanhang hvarmed förklarats, att föreningen med Sverige under en konung vore upplöst.

Denna af Stortinget egenmäktigt vidtagna åtgärd står i uppenbar strid emot den mellan rikena bestående lagfästa förening, hvilken ej kan genom ensidigt beslut inom ettdera riket upphävas.

På det att Vi må få tillfälle ofördröjligen med Riksdagen öfverlägga om de mått och steg, som i anledning af hvad sålunda förekommit böra från svensk sida vidtagas, kalle Vi härmed samtliga ledamöter af Riksdagens båda kamrar att tisdagen den 20 i denna månad sammanträda i Stockholm till urtima riksmöte.

Bih. till Urtima Riksd. Prot. 1905. 8 Saml. 1 Afd. 1 Häft. (N:o 1). 1

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 9 juni 1905.

OSCAR.

(L. S.)

Hjalmar Westring.»

Till statsrådsprotokollet för sistnämnda den 9 juni 1905 yttrade hans excellens statsministern, under instämmande af statsrådets öfriga ledamöter, följande:

»Genom denna revolutionära åtgärd har stortinget ej blott utan Konungens medverkan än äfven utan all hänsyn till Sverige egenmäktigt fattat beslut angående upphäfvande af ett unionsförhållande, som existerar på grund af ömsesidig lagfäst öfverenskommelse mellan de båda rikena och ej kan utan ömsesidigt medgifvande brytas. Då detta stortingets beslut således på det djupaste kränker Sveriges rätt, är det oafvisligen af nöden, att urtima Riksdag ofördröjligen sammankallas för öfverläggning angående de mått och steg, som i anledning af hvad sålunda förekommit böra från svensk sida vidtagas. Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t, på samma gång Eders Kungl. Maj:t förklarar sig ej erkänna den af stortinget förordnade regering, måtte besluta om Riksdagens inkallande.»

*Kungl.
Maj:ts
proposition.*

Härefter har Kungl. Maj:t i en till Riksdagen aflåten proposition af den 19 juni 1905, under åberopande af propositionen bifogadt, samma dag hållet protokoll öfver ett justitiedepartementsärende, föreslagit, att Riksdagen måtte medgifva, att Kungl. Maj:t finge med norska Stortinget ingå i förhandling om och träffa villkorlig uppgörelse för ordnande af de förhållanden, i afseende å hvilka vid en upplösning af unionen sådant ordnande kunde finnas erforderligt.

Till nämnda statsrådsprotokoll har chefen för justitiedepartementet till en början lämnat en öfversikt af de på det unionella området tidigare framkomna spörsmål, som kunde anses hafva stått i mera omedelbart samband med föreningens ändamål, äfvensom en redogörelse för de händelser, som orsakat Riksdagens sammankallande; och får utskottet beträffande den härom afgifna framställningen hänvisa till propositionen.

Till statsrådsprotokollet har vidare statsministern anfört följande:

»Den af chefen för justitiedepartementet meddelade historiska öfversikten visar, huruledes under unionens hela tillvaro alltjämt förefunnits

ämnena för stridigheter, af hvilka visserligen ett och annat efter hand undanröjts, medan däremot andra, långt ifrån att kunna aflägsnas, alltmora framträdt och gjort sig gällande, till dess genom dem slutligen föranledts den allt omfattande konflikt, som nu föreligger.

I de ursprungliga unionsdokumenten inflöt en och annan punkt, som af norrmännen ansetts innebära ett subordinationsförhållande för Norge, oförenligt med den ställning, som rättvisligen borde tillkomma detta rike såsom en med Sverige jämnställd stat. Att norrmännen riktat sin sträfvan på att få dylika bestämmelser undanröjda, må vara förklarligt. Deras anspråk härutinnan, tidigare från svensk sida delvis motsagda, hafva dock sedermera rönt tillmötesgående från vårt land. En efter annan af här åsyftade tvistepunkter har sålunda försvunnit, och redan för länge sedan har från svensk sida obetingadt erkänts, att unionsförhållandet borde vara grundadt på full likställighet mellan de båda folken. Senast och i den mest auktoritativa form har detta fått uttryck i det anbud till öppnande af nya underhandlingar, som af H. K. H. Kronprinsen-Regenten afgafs i sammansatt statsråd den 5 sistlidne april, och till hvilket såväl det svenska statsrådet som den svenska Riksdagen anslöt sig.

Från synpunkten af den önskade likställigheten mellan de båda rikena borde alltså, synes det, någon principiell divergens icke vidare kunna anses förefinnas. Det är också icke härutinnan, som den afgörande skiljaktigheten är att söka, utan på annat håll. Vid föreningens tillkomst afsågs ej att bilda en blott personalunion, utan man fann det angeläget och af de båda rikenas välförstådda intresse påkalladt att låta gemensamheten omfatta ett visst, ehuru begränsadt område härutöfver. Att i allt väsentligt vidmakthålla denna gemensamhet har Sverige alltid ansett såsom ett oeftergiffigt villkor, för så vidt eljest unionen skulle kunna lända till gagn och lycka för de förenade rikena. I denna del hafva emellertid från norsk sida sträfvandena i stället gått ut på att i möjligaste mån minska och försvaga den gemenskap, unionen uppställt. Dessa syften, till en början mera obestämda och sväfvande, hafva under unionsförhållandets fortvaro alltmora trädt i dagen och utvecklats sig med växande styrka, till dess de omsider tagit sitt slutliga uttryck i det beslut, hvarigenom nu norska Stortinget, med förklarande att den för bägge rikena gemensamme Konungen upphört att funktionera såsom norsk Konung, uppdragit åt norska statsrådets ledamöter att föra riksstyrelsen, i sammanhang hvarmed uttalats, att föreningen med Sverige under en konung skulle vara upplöst.

Att nu närmare belysa detta Stortingets förfarande är icke af nöden. I sammanhang med beslutet om Riksdagens sammankallande har Eders

Kungl. Maj:t gillat och biträdt hvad statsrådet då tillät sig att därom uttala. Och det är till intet gagn att här ingå i en närmare utveckling häraf. För svensk rättsåskådning är saken i denna del otvifvelaktig och klar.

Att med Stortingets beslut unionen mellan Sverige och Norge rättsligen icke är upphäfd, är uppenbart. Denna union grundar sig på ett för bägge rikena lika förpliktande aftal, som icke kan genom ensidigt beslut af ettdera rikets representation sättas ur gällande kraft. Beslutet kan således, rättsligen sedt, icke betraktas annorlunda än som ett å Norges vägnar afgifvet förklarande, att det för sin del icke längre vill vara förenadt med Sverige i en union. Det tillkommer alltså nu Sveriges statsmakter att afgöra, hvilken ställning Sverige å sin sida skall intaga till den sålunda uppkomna frågan om unionens upplösning.

Enligt gällande rättsgrundsatser skulle Sverige otvifvelaktigt vara fullt befogadt att fasthålla vid sin på fördragen grundade ställning och, där så erfordras, använda maktmedel för att återställa hvad däremot brutits. För den med rätta upprörda sinnesstämning, som Norges tillvägagående här framkallat, framställer sig helt naturligt tanken att använda sådana medel. Ett lugnt och lidelsefritt öfvervägande gifver dock vid handen, att ett sådant förfarande icke skulle vara förenligt med Sveriges sanna intresse. Obestriddligen har föreningen mellan de båda länderna under de gångna nittio åren för dem båda medfört stora fördelar. Sådana skulle ock förvisso af föreningens fortvaro vara att förvänta, under förutsättning att ett godt samförstånd mellan rikena komme att blifva rådande. Men uppenbart är, att en union, uppehållen med maktmedel från det ena rikets sida, skulle hos inbyggarna i det andra föranleda en sådan stämning, att unionen blefve långt mera till olycka än till båtнад, en källa till svaghet i stället för till styrka.

Om Sverige således icke bör söka med tvångsmedel vidmakthålla unionen, så måste det å andra sidan för Sveriges del fasthållas, att en upplösning af densamma rättsligen icke kan komma till stånd utan Sveriges medverkan. Det fordras att Sverige för sin del beslutar riksaktens upphäfvande. Men innan Sverige går att härom fatta beslut, kräfvast förhandlingar mellan de bägge rikena. Dessas geografiska belägenhet gör det i hög grad önskvärdt, att genom aftal om skiljedomsförfarande i händelse af tvister mellan rikena samt möjligen andra bestämmelser garanti vinnes för att ett fredligt samlif mellan de bägge rikena kan efter skilsmässan komma till stånd. Under alla omständigheter erfordrar en upplösning af den hittillsvarande unionen afveckling af många nu bestående förhållanden mellan de båda länderna. Uppgörelse kräfvast på områden, där Sverige

och Norge gentemot hvarandra intagit en annan ställning än till andra makter eller där beröringspunkter finnas, som behöfva ordnas. Att vid en upplösning af unionen alla frågor, som sålunda böra regleras, i stället utan vidare lämnas öppna, kan icke vara lämpligt. Tvärtom kan det svenska folket fordra, att det, innan dess bifall lämnas till det af Norge eftertraktade sakernas nya tillstånd, äger visshet om att dessa mellanhafvanden blifva ordnade på ett för Sverige tillfredsställande och betryggande sätt. Fullständig utredning af alla hithörande frågor må visserligen icke vara erforderlig, innan Sverige fattar sitt beslut, men äfven om vissa detaljfrågor kunna få kvarstå, bör dock i afseende å frågor af mera principiell innebörd och af större betydelse samförstånd dessförinnan förefinnas.

Sådana förhandlingar kunna emellertid icke utan Riksdagens bifall komma till stånd. Det erfordras alltså, att Riksdagen medgifver, det Eders Kungl. Maj:t må med norska Stortinget ingå i förhandling för åstadkommande af den ifrågasatta uppgörelsen, hvilken lämpligen torde kunna förberedas genom delegerade från de båda länderna. Först sedan sådan villkorlig uppgörelse kommit till stånd och densamma blifvit underställd Riksdagens pröfning, synes frågan om Sveriges definitiva medgifvande till upplösningen och riksaktens upphäfvande böra upptagas till afgörande.»

Sedan statsrådets öfriga ledamöter instämt i hvad statsministern sålunda anført, har Hans Maj:t Konungen till protokollet yttrat:

»Det är ett smärtsamt steg, som statsrådet nu tillråder mig att taga. Mitt samvetes vittnesbörd säger mig, att Jag under hela min långa regeringstid ärligt och plikttroget sträfvat mot det mål, Jag vid mitt tillträde till regeringen satte mig före: *Brödrafolkens väl*. Ja, i sanning smärtsamt är det mig att bidra till upplösningen af en förening, i hvilken Jag trott mig se båda de förenade rikenas oberocnde, trygghet och lycka. Om Jag ändock är villig göra detta, så är det för att undvika ett större ondt och i öfvertygelse att en förening utan ömsesidigt samförstånd icke för Sverige skulle medföra någon verklig fördel.»

Med bifall till statsrådets därom gjorda hemställan har härefter Hans Maj:t Konungen förordnat, att proposition af den lydelse, som ofvan angifvits, skulle till Riksdagen aflätas.

Förenämnda proposition har af Riksdagen blifvit hänvisad till Särskilda Utskottet, som tillika från statsrådet erhållit upplysningar i föreliggande ämne samt jämväl från andra officiella myndigheter inhämtat sådana.

Härjämte har utskottet velat anteckna, att en från Stortingets president till Konungen aflåten skrifvelse af den 19 juni 1905 blifvit i öfversättning bragt till Riksdagens ledamöters kännedom.

Motioner. Jämte Kungl. Maj:ts omförmälda proposition har utskottet till behandling förehaft följande, inom kamrarna väckta motioner, nämligen:

A. Motioner, väckta inom Första Kammaren:

N:o 1 af herr *S. Wieselgren*, som föreslagit,

att Riksdagen måtte såsom svar å den kungl. propositionen i skrifvelse till Kungl. Maj:t dels gifva till känna, det Riksdagen icke är villig lämna Kungl. Maj:t det begärda medgifvandet, förrän norska folket genom allmän omröstning förklarar sig önska upplösning af den mellan Sverige och Norge i kraft af 1815 års riksakt bestående förening, dels ock anhålla, att, därest de norska statsmyndigheterna skulle afvisa begäran om sådan omröstnings anställande, Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för sagda förenings upprätthållande, till dess densamma blifvit med Sveriges begifvande upplöst;

N:o 2 af friherre *L. De Geer*, som hemställt,

att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts i ämnet afgifna proposition, måtte för sin del besluta riksaktens omedelbara upphäfvande samt, under förutsättning af Kungl. Maj:ts gillande af Riksdagens beslut, anhålla, att Kungl. Maj:t måtte med norska Stortinget ingå i förhandling om ordnande af de förhållanden, i afseende å hvilka sådant ordnande må finnas erforderligt, och därefter för Riksdagen framlägga de förslag, hvar till berörda förhandlingar kunna föranleda;

N:o 3 af herr *M. Unger*, som hemställt,

att Riksdagen — med protest emot norska Stortingets grundlagsstridiga beslut den 7 juni 1905 och med afslag å Kungl. Maj:ts ifrågasvarande proposition n:o 1 — måtte förklara, det Riksdagen för sin del är villig och beredd:

dels att — sedan Stortinget satt ur gällande kraft Stortingets beslut den 7 sistlidne juni angående bemyndigande för Norges afgående regering att tills vidare utöfva den Unionskonungen tillkommande myndighet och

angående upplösning af unionen, samt sedan Konungen därefter bildat ny norsk ministär — på sätt som Stortinget hemställt medverka till fredligt genomförande af unionsförhållandets upphörande och i sådant syfte med norska statsmakterna ingå på de förhandlingar, som för slutlig uppgörelse emellan de förenade rikena må vara erforderliga;

dels äfven att — sedan dessa förhandlingar emellan delegerade för hvartdera rikets lagliga statsmakter blifvit bragta till ett för bägge rikena nöjaktigt slut, eller till äfventyrs ej bilagda tvister i fråga om villkoren för föreningens upplösning blifvit till internationell eller annan laga skiljedom hänskjutna — upphäfva den till bestämmande af de genom föreningen emellan Sverige och Norge uppkomna konstitutionella förhållanden den 31 juli 1815 af norska Stortinget och den 6 augusti 1815 af svenska Riksdagen beslutade, samtyckta och förafskedade riksakt med därefter antagna förändringar, samt alltså medgifva föreningens upplösning och erkänna Norge såsom själfständigt, suveränt rike;

N:o 4 af herr *C. von Baumgarten m. fl.*, som föreslagit,

att Riksdagen måtte till utgående från riksgäldskontoret anvisa och till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett anslag af 100 millioner kronor för eventuellt vidtagande från svensk sida af lämpliga åtgärder i anledning af vare sig de förhållanden, som föranledt sammankallandet af nu samlade urtima Riksdag, eller de framställningar, som kunna komma att under riksdagens lopp göras af Kungl. Maj:t eller genom enskilda motioner;

N:o 5 likaledes af herr *C. von Baumgarten m. fl.*, som föreslagit,

att Riksdagen måtte fatta nödiga beslut angående fyllandet af de i ofvan nämnda motion n:o 4 afsedda statsbehof, samt
att särskilda utskottet måtte få i uppdrag att till Riksdagen inkomma med utredningar och förslag i detta ämne;

N:o 6 likaledes af herr *C. von Baumgarten m. fl.*, som föreslagit,

att Riksdagen måtte för sin del besluta sådana lagbestämmelser och föreskrifter samt i öfrigt vidtaga alla de förfoganden, som kunde finnas erforderliga för vinnande af det i ofvan omförmälda motion n:o 4 antydda ändamål, samt

att åt särskilda utskottet måtte lämnas i uppdrag att utarbета och framlägga nödiga förslag i ämnet.

B. Motioner, väckta inom Andra Kammaren:

N:o 1 af herr C. Lindhagen *m. fl.*, som yrkat,

att Riksdagen måtte, med anslutning till Kungl. Maj:ts förslag och under där angifven förutsättning, för sin del godkänna unionens upplösning och Norges suveränitet samt därvid särskildt beakta de synpunkter, som i motiveringen till motionen blifvit närmare utvecklade;

N:o 2 af herr E. Trana, som hemställt,

att Riksdagen måtte, med afslag å Kungl. Maj:ts proposition angående de unionella förhållandena, uttryckligen vägra godkänna Stortingets lagstridiga beslut den 7 juni 1905;

att Riksdagen måtte förklara sig förvanta, att Kungl. Maj:t till nästa lagtima Riksdag afgifver ny, på dåvarande förhållanden grundad framställning i saken; och

att Riksdagen emellertid anslår och till utbetalning å riksgäldskontoret anvisar, utöfver de af Riksdagen förut enligt 63 § regeringsformen beviljade summor, ett extra belopp af Etthundra millioner kronor att af Kungl. Maj:t, sedan hela statsrådets tankar däröfver blifvit inhämtade, lyftas och användas, i händelse af behof, för att gifva nödigt eftertryck åt den ställning Riksdagen, enligt hvad af motionären hemställts, borde intaga till förenämnda Stortings beslut, därest försök gjordes eller kunde befaras komma att göras att med våld genomföra samma beslut;

N:o 3 af herr E. Räf *m. fl.*, hvilka hemställt,

att behandlingen af frågan om unionens upplösning måtte uppskjutas till nästa lagtima riksdag, eller, om sådant uppskof icke ansåges lämpligt,

att nu pågående Riksdag allena måtte utse de ombud, som, ifall Norge därom gjorde framställning, från Sveriges sida, med tillvaratagande af dess verkliga intressen, skulle träffa villkorligt aftal med Stortinget om unionens upplösning, samt

att ett sålunda träffadt aftal icke måtte blifva bindande, förrän det blifvit godkänt af svenska Riksdagen och norska Stortinget samt erhållit Kungl. Maj:ts sanktion;

N:o 4 af herr G. A. E. Kronlund, som hemställt,

att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kungl. Maj:t tillkännagifva, att Riksdagen för ett godkännande från Sveriges sida af unionens upp-

lösning förutsätter, att vissa i motiveringen till motionen berörda förhållanden måtte vara genom bindande aftal mellan båda rikena ordnade;

N:o 5 af herr *O. A. Brodin*, som hemställt,

att Riksdagen, med anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 1, måtte endast sålunda bifalla densamma, att de underhandlingar, som kunde vara oundvikligen nödvändiga angående unionens angelägenheter, endast blefve provisionella, intill dess norska folket genom nya val till nytt Storting tydligt uttalat, om det önskade unionsupplösning, samt att det svenska svaret härå måtte öfverlämnas till den Riksdag efter nya valen i höst, till hvilken frågan blefve hänskjuten, samt

att Riksdagen behagade besluta att ställa ett större kreditiv till Kungl. Maj:ts disposition i händelse att det, för häfdande af Sveriges ära och rätt, skulle fordras vidtagande af utomordentliga åtgärder;

samt n:o 6 af herr *P. Zimdahl m. fl.*, hvilka, med anledning af de unionella förhållandena, sådana som de utvecklats sig, och med hänsyn till de faror, som dessa syntes innebära, föreslagit,

att Riksdagen ville anslå Etthundra millioner kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för vidtagande af de åtgärder i ena eller andra afseendet, som af angifna förhållandena kunde betingas.

Beträffande de skäl, motionärerna till stöd för sina ofvan omnämnda förslag anfört, tillåter sig utskottet hänvisa till motionerna.

I den kungl. propositionen lämnas en redogörelse för de unionens tillvaro framkomna spørsmål angående dess konstitutionella innerbörd. Det har emellertid synts utskottet lämpligt, att, när upplösning af unionen nu från norsk sida ifrågasättes, erinra icke blott om de unionella tvisterna utan också om unionens reella betydelse.

*Utskottets
yttrande
och förslag.*

Den förening mellan Sverige och Norge, som man från norsk sida nu söker bryta, blef efter sitt stadfästade på hösten 1814 af det utomordentliga stortingets president hälsad såsom lyckligen tillvägabrägt under inbördes omsorg om båda rikenas ära och lycka. Det lider icke heller något tvifvel, att Norge af densamma hämtat stora fördelar.

Genom freden i Kiel den 14 januari 1814 lösgjordes Norge från en nästan provinsial ställning under den danska monarkiens envælde och

tillförsäkrades att blifva ett med Sverige förenadt rike; och genom de öfverenskommelser, som sedan träffades med Norge åren 1814 och 1815, erhöll det den fria och självständiga ställning i föreningen med Sverige under en konung, som det sedan bibehållit och fått utvidgad.

När unionen med Sverige genomdrefs, befann sig Norge i ett ytterst tryckt läge. Bundet vid en dansk politik, hvars åtgöranden väsentligen bestämdes af andra hänsyn än sådana som sammanföllo med Norges och den skandinaviska halföns intressen, hade det år 1808, på föranledande af europeiska stormakters politiska spel, tvingats in i ett anfallskrig mot Sverige, som för Norge blef mycket betungande. Den nya fejden med Sverige 1814 hade ytterligare försämrat ställningen, så att vid unionens genomförande landets resurser voro nästan uttömda, statsskulden stor och statskrediten nedbruten.

Unionen beredde Norge tillfälle att i ostördt lugn söka bota de många och djupa såren. Utåt fick det fred, och dess risk att dragas in i konflikter utom den skandinaviska halfön blef i högsta grad förminskad. Dess långa landgräns mot Sverige, utmed hvilken under århundraden dess strider utkämpats, blef tryggad för fejder, och i andra gränsfrågor, som yppade sig, kunde det draga fördel af Sveriges stöd. På grund af dess tryckta ekonomiska läge och med hänsyn till dess ändrade krigspolitiska ställning blef också redan 1816 dess armé minskad till närmare hälften mot hvad den varit före föreningen.

Under denna trygghet utåt kunde landets krafter rikta sig på arbete för inre förkofran. Äfven här blef Sveriges stöd af stor betydelse. Redan år 1815 började sålunda, i enlighet med en begäran från stortingets sida, den på ömsesidighet grundade lagstiftning, hvilken genomförts på många af näringslivets områden, och som på grund af Sveriges rikare resurser haft större värde för norrmännen, än motsvarande norska bestämmelser kunnat hafva för svenskarne. Samma år, 1815, upptogos också, likaledes på grund af en af Norge uttalad önskan, sträfvandena att söka hos främmande makter utverka, det norska skepp och varor blefve behandlade lika som svenska. Det var i följd af dessa sträfvanden, som år 1826 Storbrittannien förmåddes tillåta norska skepp att föra svenska produkter till brittiska hamnar, hvilket enligt norskt vittnesbörd blef vändpunkten i den norska sjöfartens historia, i det att den norska handelsflottan, som efter 1814 ständigt gått tillbaka, nu började taga sitt välbekanta, storartade uppsving. Äfven vid andra tillfällen hafva vid gemensamma aftal med främmande makter särskild hänsyn tagits till den norska sjöfarten. Att under unionens första decennier denna sjöfart på Medelhafvet och andra farvatten, som gjordes osäkra af Barbareskstaterna, endast kunde äga rum

under skydd af den svenska flaggan, är redan antydt i den kungl. propositionen, likasom ock att Norges bidrag till de för dessa farvattens skyddande nödiga kostnaderna icke svarade mot hvad som kunde anses skäligt. Äfven i fråga om andra gemensamma utgifter har i flere fall förhållandet varit enahanda.

De reella fördelar Norge skördat af unionen hafva sålunda varit betydande. Vid en pröfning af de klagomål, som från norsk sida framstälts rörande de unionella förhållandena, visar det sig också, att de i stort sedt icke rört något *reellt* åsidosättande af norska intressen. Detta gäller äfven de tvistefrågor rörande utrikesförvaltningen, hvilka under senare tid intagit en så förherrskande plats i det unionella mellanhafvandets.

Hvad först angår de diplomatiska ärendenas behandling, äro icke några fall påvisade, då på grund af formen för dessa ärendens handläggning norska realintressen blifvit åsidosatta. Det har visserligen stundom antagits, att ett dylikt åsidosättande skulle förekommit vid den bekanta s. k. Bodösakens behandling åren 1819—1821, men under en senare tid har norsk historieforskning ådagalagt oriktigheten i detta antagande. Under den unionella krisen på 1860-talet förklarade också i sitt bekanta principuttalande af den 21 oktober 1861 den norska regeringen i fråga om de diplomatiska ärendena, att, huru önskvärdt det än skulle vara för Norge att vinna ett fullständigare genomförande af föreningsens jämlikhetsprincip tillika med behöriga konstitutionella garantier, det dock funnes öfvervägande skäl att låta saken tills vidare anstå, »så mycket hellre, som *de diplomatiska ärendena, för hvad Norge beträffar, oafsedt de omförmälda formella bristerna, måste erkännas i allmänhet hafva blifvit handhafda på ett sådant sätt, att det icke funnits något skäl till missbelåtenhet därmed*». Samma uttalande upprepades äfven år 1871 af den dåvarande norska konstitutionskommittén såsom dess egen förklaring i det utlåtande, hvaruti den afstyrkte den andra stora unionskommitténs förslag, där, bland annat, förslag till ändringar i dessa hänseenden voro upptagna. Enligt 1835 års bekanta resolution äger ock den norske statsministern i Stockholm att närvara vid föredragningen af hvarje diplomatiskt ärende, som berör Sveriges och Norges gemensamma eller Norges enskilda förhållanden till främmande makter; och under föreningsens utveckling hafva därjämte de ursprungliga förhållandena i fråga om de diplomatiska ärendena ändrats därhän, att, som bekant, äfven norske män fått tillgång till anställning vid beskickningarna och i utrikesdepartementet, äfvensom att genom särskilda resolutioner en mängd viktigare utrikesärenden, däribland frågor om utrikesbudgeten, om ratifikation af vissa handelstraktater och konven-

tioner med främmande makter med mera, öfverförts till behandling i s. k. sammansatt statsråd, och dessa ärenden sålunda afgöras äfven under norsk konstitutionellt ansvar. Vid föredragningen af diplomatiska ärenden, som särskildt röra Norge, skola dessutom enligt nyssnämnda 1835 års resolution utlåtanden och upplysningar från vederbörande norska ämbetsverk alltid i förväg vara inhämtade.

I den kungl. propositionen har redogjorts för den år 1885 i Sveriges regeringsform gjorda förändringen i stadgandena rörande sättet för diplomatiska ärendens handläggning, därvid ock erinrats, hurusom den då antagna bestämmelsen, att dylika ärenden skola, på sätt Konungen lämpligast synes, beredas »af ministern för utrikes ärendena», blott innebar ett förtydligande af hvad grundlagsstiftarne härutinnan åsyftat och tillika stod i full öfverensstämmelse med hvad redan länge varit praxis. Kansliordningen den 23 oktober 1809 tillerkände också statsministern för utrikes ärendena denna ställning i fråga om de diplomatiska ärendenas beredning. Hvad åter angår inkallandet af ännu en svensk statsrådsledamot, den svenske statsministern, hvars ämbete kort före ifrågavarande grundlagsändring inrättats, i den ministeriella konselj, af hvilken den norske statsministern sedan 1835 varit medlem, så förändrades därigenom icke det konstitutionella ansvar, som ålåg de närvarande statsråden, ej heller rubbades därigenom på något sätt den norske statsministerns ställning såsom medlem af denna konselj.

Hvad i den kungl. propositionen meddelats, vittnar för öfrigt om, huru från svensk sida vid upprepade tillfällen anbud framstälts om beredande åt Norge af ökad delaktighet i handläggningen af de diplomatiska ärendena, men huru dessa anbud merendels blifvit från norsk sida afvisade.

Konsulatfrågans senare skiftningar äro så bekanta, att de icke här behöfva göras till föremål för någon vidlyftigare redogörelse. Likasom förhållandet varit i fråga om de diplomatiska ärendenas handläggning, så har äfven beträffande konsulatväsendet under den unionella utvecklingen åt Norge tillerkänts allt större inflytande på dithörande ärendens ledning. Vägen har varit den, att medan under den tidigare unionstiden samtliga konsulatärenden afgjordes i enbart svenskt statsråd, hafva efter hand allt flere grupper af sådana öfverflyttats till afgörande i sammansatt statsråd, d. v. s. inför både svenske och norske rådgifvare, till dess slutligen genom senaste konsulatförordning den 4 november 1886 bestämts, att samtliga gemensamma konsulatärenden, som af Konungen afgöras, skola föredragas i sammansatt statsråd, hvaremot särskildt svenska konsulatärenden handläggas af enbart svensk och särskildt norska af enbart norsk

myndighet. Hvad detta senare i tillämpningen betyder, framgår af hvad 1902 års unionella konsulatkommitté därom yttrat. Sedan den uppräknat de konsulära funktioner, hvilka den anser kunna gifva en någorlunda fullständig bild af den konsulära verksamheten, framhåller den nämligen, att de sålunda uppräknade ärendena nästan genomgående behandlas af särskildt svenska eller särskildt norska myndigheter, och att, hvad speciellt Norge angår, det norska inredepartementet »redan nu utöfvar den uteslutande kontrollen och instruktionsmyndigheten med hänsyn till det öfvervägande antalet af de konsulära förrättningar, som angå Norge». Också hade den nyssnämnda konsulatförordningen af 1886 före sin tillkomst pröfvats och tillstyrkts af den norska ministären. Alltifrån unionens första år hafva också norrmän användts på konsulära poster, på senare tid i allt större utsträckning, så att vid senaste årsskifte af samtliga aflönade konsulat mer än hälften innehades af norske män. Att Sverige jämväl förklarar sig villigt att medverka till vare sig reformer i det gemensamma konsulatväsendet eller till upprättande af särskilda konsulater för Norge, behöfver här ej erinras, ej heller att från sakkunnigt norskt håll erkänts, att af svenskfödda konsulater den norska sjöfarten betjänats lika väl som af norskfödda.

Trots alla de förändringar, som konsulatväsendet undergått sedan unionens tillkomst, har detsamma dock i ett hänseende bibehållits orubbadt, nämligen därutinnan, att utrikesministern alltjämt haft högsta ledningen af konsulernas verksamhet i frågor, som rört förhållandet till främmande makt. Statsministern för utrikesärendena var enligt 1809 års kansliordning främste man i kanslistyrelsen, hvilken styrelse gemensamt med kommerskollegium till afgörande beredde flertalet konsulatärenden, och under hvilken äfven det öfver konsulaten i Barbareskstaterna stående konvojkommisariatet sorterade. Konsulernas skyldighet att mottaga föreskrifter från såväl utrikesministern som beskickningarna var ovillkorlig, och instruktionen för kommerskollegium den 4 april 1831 ålade detta att icke i sitt protokoll intaga, utan i stället till statsministern för utrikesärendena öfverlämna konsulsbrief, som innehölle underrättelser eller anmärkningar rörande rikets politiska förhållanden till främmande makter eller angående ämnen, hvilkas offentliggörande kunde leda till missnöje hos dessa makter. Vid departementalstyrelsens införande 1840 föreskrefs ock, att konsulerna skulle höra under utrikesdepartementet, och dess subordination under utrikesministern har sedermera äfven upprätthållits i konsulatförordningarna af åren 1858 och 1886, hvilka båda utarbetats af unionella kommittéer. Nödvändigheten af att i frågor rörande förhållandet till främmande makter alltjämt bibehålla åt utrikesstyrelsen en sådan kon-

troll öfver och andel i konsulatärendenas ledning har också med synnerlig styrka betonats af den norska majoriteten i 1895—1898 årens unionskommitté, i det att af densamma bland annat framhölls, att »Norge likasom Sverige har ett giltigt kraf på att icke dess förhållande till utlandet störes genom oriktigt uppträdande af det andra landets konsuler, och därför också på att båda landens konsuler till förebyggande häraf ställas under en kontroll och ledning, hvori också det andra landet är delaktigt».

Det har varit i full öfverensstämmelse med denna princip, som under de senaste förhandlingarna om särskilda konsulatväsen af de svenska underhandlarne häfdats krafvet på att de ifrågasatta särkonsulerna skulle vara skyldiga att åtlyda utrikesministerns föreskrifter i ärenden, som tillhöra dennes ämbetsverksamhet. Äfven af de norske underhandlarne blef principens berättigande i viss mån erkänt genom deras förslag, att i vissa brådskande ärenden af nyss antydda art utrikesministern skulle äga ställa anmaningar till särkonsulerna. Däremot vägrade de att medverka till de bestämmelser, som från svensk sida föreslagits i syfte att gifva utrikesstyrelsen kontroll öfver att dylika anmaningar blefve efterföljda. Sedermera har i den senaste norska specialkommitténs utlåtande äfven nyssnämnda de norske underhandlarnes medgifvande angående utrikesministerns rätt att i vissa fall gifva anmaningar till de ifrågasatta särkonsulerna betecknats såsom en onödig och föga lycklig bestämmelse, som icke vore öfverensstämmande med dessas ställning såsom uteslutande norske tjänstemän, hvarjämte förslaget att desse konsulers ställning till utrikesstyrelsen skulle regleras genom ömsesidiga likalydande lagar, som ej genom ensidiga beslut skulle kunna upphävas, förklarats strida emot Norges grundlag.

Från svensk sida har sålunda icke förvägrats vare sig att medverka till reformer af konsulatväsendet eller att medgifva Norge att erhålla egna konsuler, men väl har man motsatt sig Norges fordran, att dessa konsuler äfven i frågor rörande rikenas förhållande till främmande makter skulle ställas utom hvarje effektiv kontroll af den minister, som eljest bär ansvaret för utrikesärendenas ledning.

Sveriges närmaste syfte med unionen var att skaffa sig en tryggad gräns mot väster. Under gångna tider hade det vid upprepade tillfällen erfarit, huru denna gräns anfallits från Norge, då Sverige hade att strida mot öster. Därför var det också ett bestämdt villkor från svensk sida vid unionens ingående, att Norges politiska förhållande till främmande makter skulle blifva ett och detsamma som Sveriges, likasom ock att båda

rikenas organiserade försvarskrafter skulle stå till unionskonungens fulla disposition för afvärijande af angrepp på den skandinaviska halfön.

Hvad Sverige sålunda eftersträfvat med unionen, vann det också. Utrikespolitiken blef för båda rikena gemensam, och därmed vanns vissheten, att framdeles inga inflytelser utifrån skulle i eget intresse söka ställa det ena landet mot det andra, och att Sverige lika litet skulle behöfva tänka på att försvara sin västra gräns som Norge sin östra. I stället skulle bådas gemensamma krafter uteslutande kunna disponeras till gemensamt försvar. Därför tillbakavisades också vid unionsvillkorens uppgörande norska yrkanden, att den gemensamme öfverbefälhafvarens naturliga rätt att öfverallt på halfön till dess försvar använda de norska trupperna skulle inskränkas att omfatta blott en del af Norges reguljära armé.

I den kungl. propositionen är visadt, huru föga denna unionella uppgörelse från år 1814 sedermera af Norge upprätthållits och huru särskildt genom 1885 års norska värnpliktslag den norska arméorganisationen förändrats därhän, att den såsom unionskontingent disponibla delen (»linien») af Norges stridskrafter numera ej ens utgör hälften af den reguljära armén. Den är ej heller längre den bäst öfvade delen af armén.

Samtidigt har utvecklingen i Norge alltmer gått ut på att försvaga eller upplösa äfven rikenas enhet utåt. Om den fara, som i detta hänseende skulle varit förknippad med ett eget norskt konsulatväsen, sådant det från norsk sida föreslogs, är redan förut taladt; allbekant är emellertid, att sträfvandena i Norge icke inskränkt sig därtill, utan äfven riktat sig på att erhålla egna sändebud och egen utrikesminister. Det är själfklart, att Sverige nödgats motsätta sig dylika kraf, som, genomförda under unionen, skulle inneburit, att Sverige, som har att draga den öfvervägande tungan af halföns försvar, skulle nödgats bära risken för en utrikespolitik, på hvilken det ej skulle kunnat utöfva tillbörligt inflytande.

Den faktor, som i en unionell statsförbindelse eljest i dylika fall skulle kunnat verka sammanbindande och utjämnande, nämligen de förenade staternas gemensamma öfverhufvud, eger nämligen inom den svensk-norska unionen på grund af Norges konstitution icke tillräcklig styrka för att ensam kunna betrygga nödig enhet utåt eller nödig samverkan till gemensamt försvar. Redan tillkomsten af 1885 års norska värnpliktslag, genom hvilken rikenas gemensamma försvar beröfvades en väsentlig del af Norges unionskontingent, likasom ock uppförandet under de senare åren af fästningsverk invid gränsen mot Sverige, äro i detta hänseende tillräckliga bevis. Det sätt, hvarpå man i Norge under de senare åren vid upprepade tillfällen bemött unionskonungens kraf på ett unionellt af-

görande af unionella frågor, har lämnat andra vittnesbörd i samma riktning, för hvilka här icke torde behöfva redogöras.

De förhållanden, om hvilka nu erinrats, lära icke kunna jäfvas såsom bevis för att från Sveriges sida icke saknats tillmötesgående, då det gällt frågan om upprätthållande af föreningen mellan de två befrämda folken på den skandinaviska halfön.

Från Sveriges sida hafva upprepade försök gjorts att bevara och befästa unionen. Så senast då H. K. H. Kronprinsen såsom unionsregent, med anslutning af det svenska statsrådet, den 5 april 1905 uppmanade till omedelbart upptagande af fria och vänskapliga förhandlingar mellan de båda rikena angående en ny ordning af alla unionella angelägenheter med den grundprincipen, att full likställighet mellan länderna borde sökas genomförd. Detta anbud tillbakavisades från Norges sida.

Ehuru anbudet upprepades af svenska Riksdagen genom dess beslut den 3 maj 1905, valde Norge — utan att dessförinnan till Sverige framställa förslag om unionens upplösning eller ens uttala en önskan i sådant syfte — att gå revolutionens väg. I strid mot sin egen grundlag och med brytande af riksakten har norska Stortinget genom beslut den 7 juni 1905 förklarar, att Konungen upphört att fungera som norsk konung och att, såsom följd häraf, unionen med Sverige är upplöst. Häremot anser utskottet Riksdagen böra inlägga sin bestämda protest.

Genom Stortingets beslut är unionen icke upplöst, och den kan icke upplösas, med mindre än att Sveriges Konung och Riksdag därtill lämnat sitt medgifvande.

I vissa af förenämnda motioner har framhållits, att Sverige icke borde lämna sitt samtycke till unionens upplösning, förr än det norska folket fått uttala sig, vare sig ett sådant uttalande komme att gifvas, på sätt en motionär ifrågasatt, genom nya val till Stortinget eller, enligt en annan motionärs mening, medelst folkomröstning.

Utskottet anser ock, att i ett ärende af så utomordentlig räckvidd som frågan om unionens upprätthållande eller upplösning, ett säkrare uttryck för det norska folkets vilja bör gifvas, än som skett genom stortingsbeslutet den 7 juni 1905.

Hvilkendera af de ifrågasatta formerna för att bereda det norska folket tillfälle till uttalande i denna fråga bör väljas, anser utskottet böra bero af Norges eget afgörande. Men tydligt synes det utskottet vara, att från svensk sida icke någon åtgärd för unionens upplösning eller för att lämna erkännande åt den politiska ställning, hvari Norge kommit, bör vidtagas, förrän det norska folket haft tillfälle att gifva otvetydigt uttryck för sin uppfattning i saken och, därest det därvid uttalat sig för unionens upplösande, framställning i sådant syfte skett från Norge. Om sådan framställning kommer och om ur svensk synpunkt tillfredsställande öfverenskommelse visar sig kunna träffas i fråga om de villkor, som från Sveriges sida måste uppställas för erkännande af Norge såsom en från unionen med Sverige skild stat, anser utskottet, att Sverige bör vara beredt att för sin del medgifva riksaktens upphäfvande och unionens upplösning.

Vid eventuella förhandlingar härom bör med kraft och bestämdhet fordras och fasthållas, hvad hänsyn till Sveriges välfärd och värdighet kräfver.

För båda folken måste det vara en angelägenhet af högsta vikt, att, därest unionen upplöses, fred dem emellan dock måtte råda för framtiden. Därför böra icke anordningar, som det ena landet kan uppfatta såsom ett hot från det andra landets sida, upprätthållas. Fastmer bör en öfverenskommelse träffas, hvarigenom dylika anordningar äfven för framtiden förebyggas. Med afseende å dessa synpunkter, hvilka med samma styrka gälla för båda länderna, och med anledning däraf att under senare åren norska befästningar uppförts i närheten af riksgränsen, bör såsom villkor för Sveriges upphäfvande af riksakten och erkännande af Norge såsom en från unionen med Sverige skild stat fordras, att på hvardera sidan af södra delen af gränsen mellan de båda rikena fastställs ett visst område, inom hvilket på senare år uppförda befästningar ej få bibehållas eller nya befästningar uppföras.

Vidare bör såsom villkor för erkännande af nyss nämnd art krävas, att den svenska lapparne nu tillkommande rätt att med sina renar årligen flytta öfver gränsen till Norge varder för framtiden otvetydigt fastställd.

Ehuru hänsyn till ömsesidiga fördelar torde lätt leda till öfverenskommelse rörande frågor af gemensamt intresse, synas dock redan i sammanhang med den eventuella unionsupplösningen bestämmelser böra träffas till skydd mot hindrande eller oskäligt betungande af transitofarten öfver hvardera riket från och till det andra samt mot obehörigt intrång för ena rikets invånare vid begagnande af vattendrag, som delvis falla inom det andra rikets gränser.

Sådana spörsmål, som ej innebära annat än en nödvändig afveckling af förhållanden, hvilka måste upphöra eller förändras i och med en upplösning af unionen, lära däremot ej behöfva i förväg slutbehandlas.

Frågan, huruvida Sverige lämpligen må med Norge ingå skiljedomsaftal i en eller annan form, bör gifvetvis komma under öfvervägande; dock synes det utskottet ej behöfligt, att denna fråga från Sveriges sida upptages till behandling i samband med en eventuell unionsupplösning.

Naturligtvis måste vid en upplösning af unionen vårt lands förhållande till främmande makter, i de afseenden detta reglerats genom traktater mellan de förenade rikena å ena och någon främmande makt å andra sidan, tagas under behörigt öfvervägande. Utskottet vill i fråga om denna punkt allenast framhålla nödvändigheten af, att Sveriges rättsliga ställning i internationellt hänseende blifver fullt klar, så att intet tvifvel vid framtida tillämpning kan uppstå vare sig om Sveriges traktatsrättigheter med däremot svarande förpliktelser eller om dess fullständiga frihet från ansvar för Norge gentemot andra stater.

Med afseende å ärendets synnerliga vikt kan utskottet icke tillstyrka, att, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, medgifvande lämnas Kungl. Maj:t att träffa villkorlig uppgörelse för ordnande af de förhållanden, i afseende å hvilka vid en upplösning af unionen sådant ordnande må finnas erforderligt, men däremot synes Riksdagen böra förklara, att den ej har något att invända mot att, därest i den af utskottet angifna ordning framställning om riksaktens upphäfvande och unionens upplösning från Norge ingår, förhandlingar af här ofvan antydd art upptagas.

Beträffande de inom Riksdagen väckta förslagen, att Riksdagen måtte i angifvet syfte ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp af 100 millioner kronor, har utskottet velat erinra, att, om än åtgärder böra vidtagas, på det att ett dylikt belopp må kunna vara disponibelt, det dock icke synes vara af oundgängligt behof påkalladt, att ifrågavarande medel omedelbart ställas till Kungl. Maj:ts disposition, enär Kungl. Maj:t redan nu äger att förfoga öfver afsevärda tillgångar att för sådant ändamål användas. Medlen synas böra anvisas att af Kungl. Maj:t först efter Riksdagens medgifvande till större eller mindre del lyftas. Däremot böra sådana anstalter vidtagas, att dessa medel må kunna med säkerhet påräknas att ofördröjligen vara att tillgå, för att enligt Riksdagens bepröfvande kunna användas. Riksgäldskontoret synes därför böra erhålla bemyndigande

att på villkor, som fullmäktige äga bestämma, genom begagnande af krediter eller genom upplåning bereda den tillgång, som bör vara tillgänglig.

För bestridande af kostnader, som före nästkommande riksdag kunna varda med riksgäldskontorets transaktioner i nämnda afseende förknippade, torde anvisande af särskildt anslag nu ej vara erforderligt, utan lär riksgäldskontoret, i den händelse att medel skulle behöfva af kontoret förskjutas, kunna till nästkommande års riksdag inkomma med framställning om ersättning härför.

Under åberopande af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

a) att Riksdagen, under uttalande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kan, sådan blifvit Riksdagen förelagd, bifallas, må förklara, att Riksdagen icke har något att invända mot att, därest ett efter nya val tillkommet Storting gör framställning om riksaktens upphäfvande och unionens upplösning eller ock sådan framställning från Norge ingår efter det norska folket genom folkomröstning uttalat sig för unionens upplösning, förhandlingar af här ofvan angifven art upptagas;

b) att Riksdagen må, med anledning af de inom Riksdagen väckta förslag, bemyndiga riksgäldskontoret att på villkor, som fullmäktige i riksgäldskontoret äga bestämma, genom begagnande af krediter eller genom upplåning bereda en tillgång af 100,000,000 kronor att efter beslut af Riksdagen vara tillgänglig för vidtagande af åtgärder, som kunna betingas af de förhållanden, hvilka föranledt innevarande urtima Riksdags sammankallande; samt

c) att herrar Wieselgrens, friherre De Geers, Ungers, von Baumgartens med flere, Lindhagens med flere, Tranas, Råfs med flere, Kronlunds, Brodins och Zimdahls med flere ofvan omförmälda motioner må anses vara genom hvad utskottet i förestående punkter föreslagit besvarade.

Stockholm den 24 juli 1905.

På Särskilda Utskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.
